

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/01/kaposi-jozsef-%E2%80%93-korpics-zsolt-%E2%80%93-vajda-barnabas-az-en-hosom-%E2%80%93-a-te-ellenseged-02-04-10/>

Kaposi József – Korpics Zsolt – Vajda Barnabás

Az én hősöm – a te ellenséged

Beszámoló a Visegrádi Négyek országainak prágai nemzetközi történész és történelemtanítási konferenciájáról

Az én hősöm – a te ellenséged: A visegrádi országok nemzeti történelmének pozitív és negatív szereplői a szomszéd államok történetírásában címmel rendezett nemzetközi konferenciát Prágában a Cseh Tudományos Akadémia Jelenkor-történelmi Intézete december első három napján, a Visegrádi Négyek országai (Csehország,

Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) történészeinek és történelemtanítási szakembereinek részvételével.

A Cseh Köztársaság Külügyminisztériumának védnökségével december első napjaiban lezajlott szakmai találkozó a visegrádi országok közös történelmének problematikus/meghatározó eseményeit és személyiségeit, valamint a hozzájuk kapcsolódó eltérő attitűdöket és azok okait igyekezett feltárni.

Válaszok a miértekre¹

A konferencia témájának fontosságát és a hasonló rendezvények/programok jelentőségét a szervezők által készített sajtóközlemény fogalmazza meg a legjobban:

„A visegrádi országokat összekapcsolja közös történelmük. Az évszázadok során létrejött, majd felbomlott államalakulatok részeként, együttműködések és szövetségek útján, vagy éppen a verseny, a rivalizálás, és az ellenségeskedés következményeként ezernyi szál fűz össze minket. Az ez idő alatt szerzett tapasztalatok pedig meghatározzák, hogyan vélekedünk egymásról.

1989-ben elnyert szabadság megteremtette a lehetőséget, hogy szabadon és őszintén beszéljünk közös történelmünkben adódó problémákról, és megpróbáljunk megoldás keresni az ezekből fakadó ellentétekre. Ez persze nem azt jelenti, hogy feltétel nélkül elfogadjuk egymás nézeteit. Sokkal inkább azt, hogy meghallgatjuk, és megpróbáljuk megérteni az eltérő álláspontokat, és a mögött rejlő okokat.

20 év kutatómunkát és ugyanennyi vitát követően is csak annyit mondhatunk, hogy bár a legnagyobb nézeteltéréseket igyekeztünk elsimítani, még nagyon sokat kell dolgozni azon, hogy megszülethessen a régió történelmének egy minden fél által elfogadható egységes értelmezése.”

„(...) A konferenciához hasonló rendezvények sikere sokszor kétséges, de megszervezésük ténye fontos, egyben példamutató a környező világ számára, hiszen azt bizonyítja, hogy a közös történelmükből származó ellentétek ellenére a visegrádi országok képesek meghallgatni egymást és elfogultság és sértődöttség nélkül tudják megvitatni problémáikat.”

Kaposi József – Korpics Zsolt – Vajda Barnabás: Az én hőszám – a te ellenséged
Beszámoló a Visegrádi Négyek országainak prágai nemzetközi történelmi és történelemtanítási konferenciájáról

A szervezők szándékainak megfelelően a konferencia fő témáját azok a történelmi személyiségek és események alkották, melyek gyakran eltérő megítélés alá esnek a határok különböző oldalán. Uralkodók, a modern állam megalapítói és annak szétverői, forradalmárok, szabadságharcosok kerültek terítékre a célból, hogy felfedjék, miért értéklik szerepüket annyira eltérően Kelet-Európa különböző országaiban.

A konferencia minden előadását két más-más országból érkezett kutató tartotta, ezzel is biztosítva a téma több szempontból való bemutatását. Kivételt jelentett ez alól az az előadássorozat, mely során a visegrádi országok egyenként mutathatták be, mit tanulnak az adott ország gyerekei a szomszéd népek történelméből, valamint egy másik prezentáció, melynek keretében egy, a négy tagállamot érintő közvélemény-kutatás eredményeit ismertették.

A rendezvény a *My Hero, Your Enemy – Listening to Understand (Az én hőszám a te ellenséged – Meghallgatva megértjük egymást)* címet viselte, és a négy érintett ország rangos tudósai vállaltak szakmai védnökséget felette: Oldřich Tůma (Ústav pro soudobé dějiny, Prága), Szarka László (Kisebbségkutató Intézet, Budapest), Paweł Ukielski (Instytut politycznych studiów, Varsó) és Slavomír Michálek (Historický ústav SAV, Pozsony).

Az első nap során a visegrádi királytalálkozót járta körül Lenka Bobková (Csehország) és Csukovits Enikő (Magyarország); a huszita kalandozásokat elemezte Ján Lukačka (Szlovákia) és Jiří Rak (Csehország); valamint a Jagellók történetével foglalkozott Jolanta Choińska-Mika (Lengyelország) és Neumann Tibor (Magyarország).

A második napon *Ismerjük egymást?* címmel Olga Gyarfašová (Inštitút pre verejnú otázky, Pozsony) tartott előadást egy olyan közvélemény-kutatásról, amelyet 2011 őszén a V4-es országokban folytatott le a pozsonyi intézet, és amelynek tartalma az volt, mennyire ismerik a saját és a szomszéd országok történelmét a megkérdezettek.

A második nap további részében Kossuth Lajosról tartott előadást Peter Macho (Szlovákia) és Fónagy Zoltán (Magyarország); Piłsudskiról Petr Jelínek (Csehország) és Jan Wisniewski (Lengyelország); T. G. Masarykról Dušan Kováč (Szlovákia) és Ivan Šedivý (Csehország); Edvard Benešről Piotr Majewski (Lengyelország) és Kristina Kaiserová (Csehország); Jozef Tisóról Jan Rychlík (Csehország) és Milan Zemko (Szlovákia); Horthy Miklósról Romsics Ignác (Magyarország) és Miroslav Michela (Szlovákia); Nagy Imréről Ripp Zoltán (Magyarország) és Paulina Codogni (Lengyelország); Alexander Dubčekről Stanislav Sikora (Szlovákia) és Oldřich Tůma (Csehország); 1989-ről, Lech Wałęsáról és Václav Havelről Paweł Ukielski (Lengyelország) és Tomáš Zahradníček (Csehország).

A harmadik nap a történelemtanítás jegyében zajlott, és azt firtatta, mit tudnak a V4-es szomszéd államok és népek egymás történelméről. Viliam Kratochvíl (Szlovákia) a szlovák történelemtankönyvekben felbukkanó ellenségképekről tartott előadást.² Ezután F. Dárdai Ágnes és Kaposi József tartottak közös előadást a magyar történelemtanítás céljairól, és a legújabb magyar történelemtankönyves fejlesztésekről. Végül Jiří Sovadina és Petr Šimíček mutatták be a PANT nevű nonprofit szervezetet; ők egy olyan honlapot üzemeltetnek, amelyen történelmi forrásokat és módszertani segédanyagokat közölnek négy nyelven.

A háromnapos rendezvényt – amelynek egyébként a prágai külügyminisztérium várbeli patinás épülete adott otthont – egy panelvita zárta *Megoldatlan kérdések, Közép-Kelet-Európa kívülről nézve* címmel. Ennek résztvevői Jacques Rupnik (Franciaország), Frank Hadler (Németország), Oldřich Tůma (Csehország), Szarka László (Magyarország), Paweł Ukielski (Lengyelország) és Dušan Kováč (Szlovákia) voltak.

Mit és hogyan tanulnak a magyar diákok a saját és más népek történelméről?

A történészek, akik az elmúlt években igyekeztek feltérképezni és megérteni a régió országainak közös történelmi múltból táplálkozó ellentéteit, illetve azok okait, gyorsan rájöttek, hogy az egyik legnagyobb probléma a szomszédos népek/országok történelméről való mélyebb ismeretek hiánya.

Egymás megértése, egy másik nézőpont létjogosultságának elfogadása a szomszéd országok együttélésének és együttműködésének alapja, így az a társadalom szempontjából sem mindegy, hogy mennyi információval rendelkezünk a környező országok népéről/történetéről. Jogosan merül fel a kérdés: mennyit tesz ezért a visegrádi országok oktatási rendszere? A konferencia erre is igyekezett választ adni.

Hazánkat e kiemelt témában dr. Fischerné dr. Dárdai Ágnes a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának egyetemi tanára, valamint dr. Kaposi József az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet főigazgatója képviselte a konferencián.

A kép bal szélén dr. Fischerné dr. Dárdai Ágnes, mellette dr. Kaposi József

Előadásuk – melynek címe *Mit és hogyan tanulnak a magyar diákok a saját és más népek történelméről?* – a magyar oktatási rendszer alapjainak felvázolásától (értékek és az oktatási nevelési célok bemutatásán keresztül) egészen a történelem tanórai oktatása során megjelenő feladatokig követte végig a címében megfogalmazott kérdést.

A bemutatott anyagból kiderül, hogy a kitűzött célhoz (mind több ismeret átadásához és az azok elsajátításukhoz kapcsolódó képességek kialakításához/fejlesztéséhez) szükséges olyan alapvető értékek, mint a szolidaritás, tolerancia, nyitottság és más népek megbecsülése fontos részei a magyar oktatást alapjaiban meghatározó dokumentumoknak. A vizsgálat alá vetett Nemzeti alaptantervben, valamint a kimeneteli követelményeket tartalmazó érettségi vizsgakövetelményekben megfogalmazódó oktatási-nevelési célok között megtalálhatóak a nemzeti identitás fejlesztésére, a nemzetiségek azonosságtudatának ápolására, egymás megismerésére vonatkozó gondolatok, melyek jelzik, országunkban biztosítottak a feltételek ahhoz, hogy a környező népek/országok történetéről megfelelő ismeretek kerüljenek a tankönyvekbe és az órákra.

A Nemzeti alaptanterv Ember és társadalom műveltségi területe, mely a történelemtanításra vonatkozó legfontosabb irányelveket (fejlesztési feladatokat, tartalmakat) is összegzi, olyan képességek fejlesztését irányozza elő, melyek a tanulók számára lehetővé teszi a közös történelemből adódó konfliktusok mélyebb vizsgálatát és ezen keresztül azok

jobb megértését. A fejlesztési célok között megjelenik a problémaközpontú és forrásközpontú tanítás, valamint az információk kritikus kezelése és a vitakultúra fejlesztése, de a tartalomra vonatkozó részeknél is számos alkalommal találkozunk a környező kultúrák, vallások, népek megismerésével, az eltérő nézőpontokból fakadó értelmezésekkel és az identitással kapcsolatos kérdésekkel. Az előadók a történelem érettségi vizsgakövetelményeiből kiemelt konkrét példákkal azt is bemutatták, hogyan érvényesülnek a fent megfogalmazott célok a szigorúbb kimeneti szabályozás terén.

A bemutatott dokumentumok előírásai természetesen semmit sem érnének, ha azok a gyakorlatban nem valósulnának meg. Magyarország esetében azonban erről nincs szó. Napjainkban a történelemórákon (is) kiemelt szerepet kapnak a problémaközpontú és elemző tanítás módszerek, amelyek nagyban segítik a történelmi problémahelyzetek megértését. A történelemtanítás az utóbbi évtizedben a forrás- és tevékenységközpontúság irányába mozdult el, mely a legújabb történelemtankönyvekben is jól kimutatható. Ez utóbbit bizonyítandó Kaposi József több magyar tankönyvekből származó, ám a környező országok történetéhez kapcsolódó feladatot is bemutatott az előadás hallgatóságának. Ezek között volt karikatúrához, korabeli plakátokhoz, illetve szöveges forrásokhoz kapcsolódó elem is.

Az irányok – melyet elsősorban a multiperspektivikus történelemtanítás támogatása és a kontroverzív forrásokra épülő tankönyvek munkafüzetek elterjedése jelez – tehát alapvetően jók. A kérdés, hogy mennyire tudunk élni a rendszer nyújtotta lehetőségekkel.

Egy közvélemény-kutatás tanulsága³

Hogy van-e mit tennünk (nekünk és a többi visegrádi országnak), arra Ol'ga Gyárfásóva által bemutatott közvélemény-kutatás adott választ.

A kutatás elsősorban arra volt kíváncsi, hogy a megkérdezettek miként viszonyulnak saját történelmükhöz, kiket tartanak a legnagyobb nemzeti hősöknek vagy éppen a negatívabb történelmi szereplőknek, illetve – és a konferencia számára talán ez a legfontosabb – mennyire ismerik a szomszéd népek történelmét.

A négy országban zajló felmérés szerint a lengyelek a legbüszkébbek történelmükre (a megkérdezettek 76 % mondta magát nagyon, vagy inkább büszkének). Őket jócskán leszakadva követik a csehek (58%) és a magyarok (57%), a sort pedig a szlovákok (43%) zárják.

A történelmi személyiségek közül a csehek IV. Károlyra (47%), a magyarok Kossuth Lajosra (31% – ez három százalékkal haladja meg Széchenyi István népszerűségét), a lengyelek II. János Pálra (48%), a szlovákok pedig M.R. Štefánira és Alexander Dubčekre (30-30 %) a legbüszkébbek. A legkevésbé kedveltek között azonban találunk már meglepetéseket is, így Klement Gottwald és Rákosi Mátyás mellé feliratkozhatott Jarosław Aleksander Kaczyński, a lengyel Jog és Igazság Párt elnöke, illetve a volt szlovák miniszterelnök Vladimír Mečiar. Ez utóbbi eredmények jól mutatják, hogy a közel- és személyes múlt eseményei mennyire komoly befolyással bírnak az emberek történelemmel kapcsolatos beállítódásaira.

De miként ismerik az országok szomszédjaik történelmét?

A kutatás legtanulságosabb részében a felmérést végzők arra voltak kíváncsiak, hogy a megkérdezettek közül kinek a neve jut eszébe a szomszédos népek történelmével kapcsolatban. A nyitott kérdésre maximálisan három személyt lehetett megnevezni, az

Kaposi József – Korpics Zsolt – Vajda Barnabás: Az én hőszám – a te ellenséged
Beszámoló a Visegrádi Négyek országainak prágai nemzetközi történelmi és történelemtanítási konferenciájáról

eredmények bemutatása során pedig a legtöbbek által említett történelmi személy nevét emelték ki.

A legkevésbé meglepő eredmény talán, hogy a visegrádi országok közül a szlovák történelem okozza a legnagyobb gondot, bár az arányok már itt is megdöbbentőek. A szlovák történelemről a lengyel és a magyar társadalomnak egyáltalán nincsenek értékelhető ismeretei, de a cseheknek sincs okuk dicsekedni. (A két leginkább ismert személyt – M. R. Štefánit és Vladimír Mečiar – is csak a csehek 23% említette).

A magyar lakosság azonban Csehország és Lengyelország történetéből sem remekel. Lengyelország esetén például II. János Pál pápát csak a megkérdezettek 10% említette, 80%-uk pedig egyetlen lengyel személyiséget sem tudott megemlíteni. Különösen ez utóbbi adat érdekes, hiszen ellentmond annak a közkeletű vélekedésnek, mely szerint a két ország közeli viszonyt ápol egymással. A kutatás szerint a lengyelek még ennél is kevésbé ismerik hazánkat.

Ha a fentiekhez még hozzá tesszük, hogy Václav Havel nevét is nálunk említették a legkevésbé (5%), illetve, hogy a megkérdezettek 90%-a hazánkban egy nevet sem tudott a cseh történelemhez kötni, kijelenthető, hogy nagyok a hiányosságaink.

Az utóbb bemutatott kutatás egyik nagy tanulsága, hogy a visegrádi országok nem ismerik egymás történelmét/hőseit, ez pedig különösen érvényes Magyarországra.

Az elmúlt évek oktatási rendszert érintő változtatásai és ennek következményei ugyan pozitív irányba mutatnak, de a közvélemény-kutatás eredménye jól jelzi, hogy a kedvező szabályozási közeg és a modern történelemdidaktika folyamatos térnyerése ellenére még komoly feladat áll előttünk, hiszen régóta rögzült gyakorlatot kell megtörni, mely csak a történelemtanárok, valamint a társadalom szemléletének megváltoztatásával érhető el.

JEGYZETEK

1. A konferencia sajtóanyaga:
http://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/2011/11/V4_anotace.pdf (A letöltés időpontja: 2011.12.10.)
2. Az előadása alapjául szolgáló tanulmány a Történelemtanítás 2011. évi 3. számában magyarul is olvasható.
3. Ol'ga Gyárfásova előadásának PPT-s prezentációja letölthető a lenti link segítségével:
http://www.ivo.sk/buxus/docs/Prednasky_konferencie/IVO_My_Hero_Your_Enemy_presentation_december_2011.pdf
(A letöltés időpontja: 2011.12.10.)